

Sygn. akt V CNP 5/17

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

SSN Paweł Grzegorzczak

w sprawie ze skargi E.O.

o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku

Sądu Okręgowego w [...] z dnia 27 października 2016 r.,

sygn. akt XIX Ga .../16

w sprawie z powództwa M. Towarzystwu Ubezpieczeń na Życie i Reasekuracji S.A.

w Warszawie

przeciwko E.O.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 10 listopada 2017 r.,

oddala skargę.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym przez pozwaną E. O. wyrokiem z dnia 27 października 2016 r. Sąd Okręgowy w [...] zmienił zaskarżony przez powoda – M. Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie i Reasekuracji SA Warszawie wyrok Sądu Rejonowego w [...] z dnia 3 grudnia 2015 r. w ten sposób, że w jego pkt 1 zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 42.527,93 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 31 października 2013 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. i z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. oraz orzekł o kosztach postępowania.

W sprawie tej poczyniono następujące ustalenia:

W dniu 5 lipca 2012 r. strony zawarły na czas nieokreślony umowę agencyjną, na podstawie której pozwana zobowiązała się do świadczenia na rzecz powodowego towarzystwa usług stałego pośrednictwa ubezpieczeniowego w zakresie ubezpieczeń oferowanych przez powoda. Powód zobowiązał się do obliczania wysokości wynagrodzenia i jego zapłaty zgodnie z warunkami przewidzianymi w Szczegółowych Warunkach Umowy oraz w Tabeli Prowizji. Dnia 17 lipca 2012 r. strony zawarły porozumienie do zawartej umowy agencyjnej, będące w swej istocie aneksem do umowy, gdzie agent tj. pozwana przystąpiła do programu rozwoju agenta. W czasie trwania programu, którego czas był przewidziany na okres 3 lat, była ona uprawniona do otrzymywania prowizji specjalnej w wysokości 10 000,00 zł miesięcznie, w zamian za realizację przedstawionych szczegółowo wymagań.

W zawartym porozumieniu określone zostały zasady naliczania prowizji należnej agentowi tj. pozwanej z tytułu zawieranych umów ubezpieczeniowych z klientami, jak też skutki niewykonania porozumienia oraz uregulowano zasady naliczania kar umownych. Strony uzgodniły, iż w przypadku zaistnienia nadzwyczajnych okoliczności Towarzystwo może zaproponować agentowi na piśmie inny sposób spłaty kary umownej lub odstąpienia od żądania zapłaty kary umownej. Towarzystwo zobowiązało się do przekazywania agentowi w cyklach

miesięcznych pisemnej informacji o wysokości salda programu oraz salda miesięcznego za dany miesiąc.

Strony postanowiły ponadto, że na poczet zabezpieczenia potencjalnych kar umownych agent tj. pozwana wystawi weksel *in blanco*. Sposób oraz termin wypełnienia weksla przez powoda określony został w deklaracji wekslowej stanowiącej załącznik numer 3 do zawartego porozumienia. Dla zabezpieczenia roszczeń powoda z ww. umowy pozwana wystawiła na rzecz A. (obecnie M. Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji SA) weksel własny *in blanco* wraz z deklaracją wekslową z dnia 17 lipca 2012 r.

Suma wypłaconych przez powoda pozwanej prowizji specjalnych za okres od lipca 2012 r. do stycznia 2013 r. wyniosła 59 000 zł, suma zatrzymanych prowizji 13 592,72 zł. Pozwana E. O. wypowiedziała w styczniu 2013 r. zawartą z powodowym umowę agencyjną. Powód w dniu 18 października 2013 r. wezwał pozwaną do zapłaty kary umownej określonej w kwocie 42 527,93 zł i poinformował, że dokona w dniu 28 października 2013 r. wypełnienia weksla *in blanco* zgodnie z treścią deklaracji wekslowej z dnia 25 lipca 2012 r. na pozostałą kwotę kary umownej tj. na kwotę 42 527,93 zł, a przedmiotowy weksel zostanie przedstawiony do zapłaty w siedzibie powoda w dniach 29-30 października 2013 r. Pozwana nie wykupiła weksla, więc powód wniósł powództwo o wydanie nakazu zapłaty z weksla. Wyrokiem z dnia 3 grudnia 2015 r. Sąd Rejonowy w [...] oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu.

Rozpoznający apelację Sąd Okręgowy stwierdził, że Sąd Rejonowy dokonał błędnej oceny materiału dowodowego w sprawie i zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji uwzględniając powództwo. Sąd drugiej instancji wskazał, że zgodnie z treścią zawartego porozumienia, powód przewidywał możliwość przekazywania dodatkowych środków pozwanej - agentowi w zamian za uczestnictwo w programie rozwoju sprzedaży. Strony ustaliły, że z chwilą zawarcia porozumienia, wszelkie należne agentowi prowizje i wynagrodzenie z tytułu Programów Dodatkowych będą uwzględniane w wypłacanej kwocie prowizji specjalnej, do otrzymywania, której uprawniony był Agent w czasie trwania programu, w zamian za realizację przedstawionych wymagań. Kwota prowizji specjalnej stanowiła maksymalną kwotę,

jaką Towarzystwo wypłacało Agentowi w ramach Porozumienia, Umów Pośrednictwa oraz Programów Dodatkowych.

Jedną z przyczyn zakończenia programu było złożenie przez agenta oświadczenie o rozwiązaniu którejkolwiek z umów pośrednictwa, czyli złożenia przez agenta wniosku o rezygnację z programu. W przypadku, gdy kwota salda programu będzie ujemna, tj. wysokość wypłaconych prowizji specjalnych przewyższy kwotę prowizji, Towarzystwo będzie uprawnione, w przypadku zakończenia programu z przyczyn leżących po stronie Agenta w okresie wcześniejszym niż okres trwania programu, do żądania zapłaty kary umownej.

Wysokość kary umownej należnej Towarzystwu ustalono w przypadku, gdy program zostanie zakończony przed upływem okresu na, jaki został zawarty z przyczyn leżących po stronie agenta, jako 100% kwoty salda programu. Saldem programu jest zaś kwota powstała z różnicy pomiędzy łączną sumą kwot prowizji specjalnych przekazanych agentowi, a łączną sumą kwot prowizji należnych agentowi oraz wynagrodzenia z tytułu programów dodatkowych, w okresie trwania całego programu.

Sąd Okręgowy zauważył, że postanowienia obu umów (agencyjnej i porozumienia) znane były pozwanej, a co najmniej w chwili zawarcia umów, pozwana powinna zapoznać się z ich treścią. Ocena pozwanej i jej staranności w działaniu dokonywana winna być przy tym w oparciu o postanowienia art. 355 § 2 k.c., kiedy to należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej określa się przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności.

Zdaniem Sądu Okręgowego z treści zawartego przez strony porozumienia jasno wynika fakt, że wypłacana agentowi prowizja specjalna to w istocie przewidziane przez powoda dodatkowe środki przekazywane agentowi, podlegające rozliczeniu z wypracowaną przez agenta prowizją czy dodatkowym wynagrodzeniem z innych programów motywacyjnych zgodnie z postanowieniami umowy. W istocie, zatem prowizja specjalna to nie określona, w przepisie art. 758¹ § 1 k.c. prowizja, jako wynagrodzenie agenta, ale ekspektatywa prowizji, stanowiąca element finansowy wpływający na uczestniczących w programie

agentów, zmierzający do dynamicznego rozwoju struktur sprzedaży w powodowym Towarzystwie.

Odnosząc się do kwestii sprzeczności czynności prawnej z zasadami współżycia społecznego, Sąd Okręgowy nie zgodził się z kwalifikacją przyjętą przez Sąd Rejonowy, który odwołał się tutaj do nierówności stron stosunku zobowiązaniowego - silniejszej pozycji powoda przy zawarciu umowy i naruszenia zasady słuszności.

Sąd Okręgowy wskazał na treść i czytelność łączącej strony umowy i porozumienia, które jasno określały stanowisko powoda w zakresie przekazywania dodatkowych środków w postaci prowizji specjalnej, uregulowań dotyczących ustalanego salda programu czy też przewidzianych kar umownych. Zarówno wysokość kary, jak i sposób jej ustalenia, a także okoliczności stanowiące podstawę do domagania się przez powoda od agentów zapłaty kary umownej zostały określone w opisanych warunkach porozumienia ściśle określających cel i zasady współpracy w ramach realizacji programu.

Nie ulega też wątpliwości, że w oparciu o zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, pozwana otrzymywała comiesięczne saldo programu i w oparciu o te rozliczenia, jak wskazała sama pozwana, zdecydowała się na rozwiązanie umowy z powodem bojąc się narastającego salda ujemnego. Wskazać należy także, że pozwana nie kwestionowała wysokości otrzymywanych prowizji w miesiącach objętych saldem programu (zarówno tych wypracowanych jak i wypłaconej prowizji specjalnej), swoje zarzuty kierowała jednak do przedstawionych przez powoda rozliczeń dotyczących realizacji wymagań w ramach realizacji programu przez agenta i poziomu jego realizacji.

Zdaniem Sądu drugiej instancji w oparciu o postanowienia porozumienia z dnia 17 lipca 2012 r. powód posiadał podstawy do wypłaty prowizji specjalnej dla agenta uczestniczącego w programie rozwoju struktur sprzedaży oraz zobowiązany był informować agenta na bieżąco o wysokości salda programu, agent natomiast zobowiązany był do wypełniania wymagań dotyczących realizacji programu. Tak ukształtowane prawa i obowiązki stron stanowiły podstawę dla oceny sposobu ich działania w ramach realizacji umowy.

Bezsporny był też fakt, że wobec obaw pozwanej w zakresie narastającego ujemnego salda programu zdecydowała się ona na rozwiązanie umowy w styczniu 2013 r. Powód zastosował, przewidziane na okoliczność rozwiązania umowy przez agenta, procedury przewidziane w porozumieniu z dnia 17 lipca 2012 r. i w konsekwencji ostatecznie naliczył karę umowną w wysokości 100% kwoty salda programu. W styczniu 2013 r. kwota salda wynosiła 45 407,28 zł i ona stanowiła podstawę do dokonania stosownego rozliczenia się z pozwaną. Kwota salda programu na datę rozwiązania umowy nie była kwestionowana przez pozwaną. Kwota, jakiej domagał się powód w pozwie zaś to kwota niższa niż kwota salda programu na dzień rozwiązania umowy przez strony.

Sąd Okręgowy wskazał, że z wiarygodnych zeznań świadka J. M. wynika, iż w dwóch ostatnich miesiącach realizacji przez pozwaną warunków programu nie były realizowane dwa z trzech wymagań realizacji. Sam fakt zaznaczenia agentowi warunkowego wypłacenia prowizji specjalnej miał uzmysłwić agentowi charakter prowizji specjalnej - że nie jest bezzwrotna. Weryfikację poziomu realizacji przez agentów warunków programu przeprowadzali pracownicy Departamentu Sprzedaży Agencyjnej w powodowej spółce, oni też decydowali o zaznaczeniu warunkowego charakteru wypłaty prowizji specjalnej, kiedy zachodziła taka potrzeba. W świetle zeznań świadka, żądanie zapłaty kary umownej wyliczonej w oparciu o postanowienia porozumienia, to żądanie zwrotu niewypracowanej przez agenta części prowizji specjalnej, z uwagi na wcześniejsze rozwiązanie przez agenta umowy i odstąpienie od realizacji programu rozwoju struktur sprzedaży.

W skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku pozwana zarzuciła naruszenie prawa materialnego: art. 764² § 1 k.c. w zw. z art. 58 § 1 k.c., 758¹ k.c. w zw. z 58 § 1 k.c., art. 58 § 2 k.c., art. 5 k.c., art. 411 pkt 1 k.c., art. 484 § 2 k.c. przez ich niezastosowanie do ustalonego stanu faktycznego, co polegało na uwzględnieniu w całości żądania zapłaty kary umownej na podstawie nieważnych zapisów umowy z uwagi na ich sprzeczność z powszechnie obowiązującym prawem i zasadami współżycia społecznego; uwzględnieniu żądania zwrotu świadczenia (prowizji dla agenta) także za te miesiące, kiedy prowizja nie została wypłacona lub gdy zobowiązanie zostało przez dłużnika w całości spełnione oraz zaniechanie miarkowania kary umownej w sytuacji,

gdy zobowiązanie dłużnika zostało w znacznej części wykonane, a zastrzeżona kara umowna jest rażąco wygórowana.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Nie jest uzasadniony zarzut naruszenia art. 764² § 1 k.c.. oraz art. 758¹ k.c. w związku z art. 58 § 1 k.c. Strony procesu były związane umową agencyjną zawartą w dniu 5 lipca 2012 r., jednakże na skutek zawarcia dodatkowego porozumienia z dnia 17 lipca 2012 r. stosunek prawny nie był tylko typową umową agencyjną, ale pojawiły się w nim dodatkowe elementy, do których nie stosowało się wprost przepisów o umowie agencyjnej. Zgodnie z zawartym porozumieniem pozwana uzyskała prawo do dodatkowego wynagrodzenia, które jak trafnie to ocenił sąd II instancji było w istocie ekspektatywą prowizji, a nie prowizją w rozumieniu przepisów o umowie agencyjnej. Pozwana, co miesiąc otrzymywała z tego tytułu 10 tys. zł. W zamian, jako agent powoda zobowiązywała się do realizacji wymagań określonych porozumieniem dodatkowym. Porozumienie to przewidywało zaś, że wszelkie należne agentowi prowizje i wynagrodzenie z tytułu programów dodatkowych będą uwzględniane w wypłacanej kwocie prowizji specjalnej, do otrzymywania, której uprawniony był Agent w czasie trwania programu. Istotne było także to, że strony w porozumieniu ustaliły tzw. saldo programu, czyli różnicę pomiędzy wysokością prowizji specjalnej (ekspektatywy prowizji) a prowizjami należnymi agentowi oraz wynagrodzeniami z innych tytułów. W sytuacji, gdy kwota prowizji specjalnej była wyższa, saldo stawało się ujemne. W porozumieniu z 17 lipca 2012 r. zastrzeżono również, że jeżeli ze względu na okoliczności, za które odpowiada agent, współpraca na warunkach określonych porozumieniem zakończy się wcześniej niż przewidywał program dla realizacji, którego zawarto to porozumienie, powodowi będzie należał się kara umowna w wysokości 100% salda ujemnego.

Zachowanie pozwanej, jako agenta, prowadzącego działalność we własnym imieniu, a więc przedsiębiorcy, należy oceniać mając na uwadze art. 355 § 2 k.c. Podpisując umowę z dnia 5 lipca 2012 r. oraz porozumienie z dnia 17 lipca 2012 r. pozwana powinna wiedzieć, że tzw. prowizja specjalna nie jest prowizją, o której mowa w przepisach o umowie agencyjnej, na które powołuje się w skardze.

Ze stosunku prawnego łączącego strony, ukształtowanego wspomnianymi umowami z lipca 2012 r., wynikało, bowiem jednoznacznie, że kwoty wypłacane, jako prowizja specjalna będą rozliczane, a w razie wcześniejszego rozwiązania łączącego strony stosunku prawnego przez agenta ze względu na okoliczności, za które ponosi on odpowiedzialność, agent będzie zobowiązany do zapłaty kary umownej. Tak ukształtowany stosunek prawny stanowił niewątpliwie próbę związania pozwanej z powodem, gdyż tylko w razie, gdy stosunek ten trwał dłuższy czas, pozwana, jako agent mogła rozwinąć swoją działalność tak, aby wartość prowizji wypłacanych pozwanej była wyższa od prowizji specjalnej. Działający ze starannością wymaganą od przedsiębiorcy agent powinien także liczyć się z obowiązkiem zapłaty wysokiej kary umownej, gdy krótko po podpisaniu porozumienia rozwiązuje łączący strony stosunek prawny, skoro z porównania wypracowanej przez niego prowizji wysokością prowizji specjalnej istniała wysoka różnica, o której zresztą był on informowany, co miesiąc przez powoda. W tej sytuacji brak podstaw, aby uznać postanowienia Porozumienia z dnia 17 lipca 2012 r. związanego z umową z dnia 5 lipca 2012 r. za nieważne, jako sprzeczne z ustawą lub zasadami współżycia społecznego. Dochodzenie kary umownej w wysokości tzw. salda umownego nie narusza również przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. Natomiast skoro pozwana nie zgłosiła wniosku o miarkowanie kary umownej, to sąd nie miał podstaw do zastosowania miarkowania kary z urzędu.

Ocena zasadności zarzutów podniesionych w skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku nie może również abstrahować od tego, że chodzi tu o szczególny rodzaj niezgodności. Wyrok niezgodny z prawem – w rozumieniu art. 424¹ k.p.c. w zw. z art. 417¹ § 2 k.c. – to orzeczenie, które jest sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami i z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć albo zostało wydane w wyniku szczególnie rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa, które jest oczywiste i nie wymaga głębszej analizy prawniczej. Takie definiowanie pojęcia „wyrok niezgodny z prawem” wynika ze specyfiki władzy sądowniczej oraz jej ustroju i w konsekwencji konieczności formułowania autonomicznej, swoistej

definicji bezprawności, jako przesłanki odpowiedzialności państwa za szkodę wyrządzoną orzeczeniem sądowym.

Mając to na względzie tym bardziej uznać należy, że zarzuty podniesione przez pozwaną w jej skardze nie zasługują na uwzględnienie. Sąd Najwyższy, na podstawie art. 424¹¹ § 1 k.p.c., uznając że brak podstaw do stwierdzenia, że zaskarżony wyrok jest niezgodny z prawem, orzekł jak w sentencji.

kc

jw